

МІНЧЕНКО С. І.,

доктор юридичних наук, професор,
заступник директора
(Департамент
юридичного забезпечення
Міністерства економіки України)

ПИРІГ І. В.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
(Дніпровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.985.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.87>

ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК З ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ САДИБНОГО ТИПУ

Розглянуто особливості огляду місця події під час розслідування крадіжок із житлових приміщень садибного типу. Розглядаються основні дії слідчого на підготовчому етапі. Приділено увагу тактичним прийомам цієї слідчої (розшукової) дії, засобам та методам виявлення, фіксації та вилучення слідів кримінального правопорушення. Визначено недоліки фіксації результатів огляду у протоколі слідчої (розшукової) дії та шляхи їх виправлення.

Констатовано, що розширення меж огляду є вірним тактичним рішенням під час проведення огляду місця події при розслідуванні крадіжок. Необхідно визначити місця стоянки автотранспорту, використаного злочинцем під час вчинення крадіжки, місця проникнення на територію ділянки: через ворота, паркан, хвіртку, проломи тощо, шляхи підходу до будинку. При цьому потрібно зважати на поведінку службово-розшукової собаки, розташування слідів: взуття, їх доріжки, транспортних засобів, а у сільській місцевості також на сліди кінного, садового чи іншого візку. На предмет встановлення слідів проникнення потрібно оглянути ділянки та будинки, сусідні порожні будинки, розташовані поруч з місцем події з метою виявлення викраденого майна, попередньо з'ясувавши їх наявність у потерпілого чи службі охорони. Обов'язково оглядаються береги річки, яри, місця човнових стоянок, дороги та стежки, що ведуть до селища.

Доведено, що досягнення мети огляду можливе за умови його своєчасного проведення, використання сукупності тактичних комбінацій та прийомів. Для встановлення послідовності проведення огляду потрібно зважати на слідчу ситуацію у певний момент досудового розслідування, та використовувати наявну оперативно-розшукову інформацію щодо вчиненого кримінального правопорушення, визначаючи найімовірніші місця знаходження слідів протиправної діяльності та інших речових доказів, що мають значення для кримінального провадження.

Ключові слова: розслідування, кримінальне провадження, садиба, огляд, слідчий, тактичні прийоми, сліди кримінального правопорушення.

Minchenko S. I., Pyrih I. V. Organization and tactics of inspection of the scene of an event when investigating thefts from residential manor-type houses

The features of the inspection of the scene during the investigation of thefts from residential premises of the estate type are considered. The main actions of the investigator at the preparatory stage are considered, which consist in: ensuring the immediate arrival of the investigative and operational group to the scene of the incident; ensuring the security of the scene of the incident and the presence of witnesses and eyewitnesses; preparing scientific and technical means; involving witnesses; removing unauthorized persons from the scene of the incident and taking measures to preserve traces of the crime; taking measures to identify eyewitnesses of the offense, pursuing and detaining offenders on the trail.

Attention is paid to the tactical techniques of this investigative (detective) action, the means and methods of detecting, fixing and removing traces of a criminal offense. It is proven that achieving the goal of the inspection is possible provided that it is carried out in a timely manner, using the entire set of tactical techniques and combinations. To determine the sequence of the inspection, it is necessary to take into account the investigative situation at a certain stage of the pre-trial investigation and use the available operational-search information about the committed criminal offense, determining the most likely locations of traces of illegal activity and other material evidence that are important for criminal proceedings.

The shortcomings of recording the results of the inspection in the protocol of the investigative (search) action have been identified, which leads to the fact that they do not carry the necessary information, as a result of which an imaginary model of the mechanism of committing the theft cannot be simulated, and, in some cases, if procedural requirements are not met, the evidence may be recognized by the court as inadmissible. Recommendations have been developed to eliminate shortcomings during the inspection of the scene.

Key words: *investigation, criminal proceedings, estate, inspection, investigator, tactical techniques, traces of a criminal offense.*

Постановка проблеми. Огляд є однією з найважливіших слідчих (розшукових) дій для отримання доказової інформації. Згідно зі статтею 237 КПК України, огляд проводять слідчий або прокурор з метою виявлення та фіксації інформації про обставини кримінального правопорушення. Один із основних видів огляду — огляд місця події. Це є перша, незамінна і неповторна дія, яку не можна замінити іншими, наприклад, допитами свідків. Свідки не можуть надати стільки інформації, скільки може бути виявлено під час огляду місця події. Під час огляду слідчий оцінює всі об'єкти, що можуть бути пов'язані з правопорушенням, залежно від конкретної ситуації. Тому інформативність огляду набагато вища, ніж, наприклад, при обшуку чи слідчому експерименті [1, с. 51]. В умовах війни багато будинків залишаються порожніми, і деякі люди використовують це для скоєння крадіжок, що робить удосконалення тактичних прийомів огляду важливим для розслідування.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Тактичним прийомом огляду місця події приділялась достатня увага з боку науковців. Значний внесок у розробку цієї проблеми зробили В. П. Бахін, Т. В. Варфоломеева, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, М. М. Єфімов, В. А. Журавель, В. А. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. В. Лисенко, Є. Д. Лук'янчиков, В. Г. Лукашевич, В. М. Плетенець, О. В. Пчеліна, М. В. Салтєвський, Р. Л. Степанюк, П. В. Цимбал, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітько та інші. Але досі залишається недостатньо розробленою тактика огляду місця події під час розслідування крадіжок з житлових будинків садибного типу.

Метою статті є розробка тактичних та організаційних прийомів огляду місця події під час розслідування крадіжок з житлових будинків садибного типу.

Виклад основного матеріалу. Більшість науковців під оглядом розуміють процесуальну дію, що полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення та вилучення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясуванні механізму злочинної події, а також обставин, що мають значення для кримінального провадження [2, с. 217; 3, с. 3].

При розслідуванні крадіжок, вчинених із житлових будинків садибного типу місцем події можуть є наступні об'єкти: самі присадибні земельні ділянки; будівлі, що розташовані на них, у тому числі житловий будинок; прилегла територія: місця стоянки автотранспорту, під'їзні колії, території присадибних ділянок сусідів тощо.

Вивчення слідчої практики, узагальнення наукової літератури та результатів опитування співробітників слідчих підрозділів дозволяють зробити висновок, що до виїзду на місце події слідчий має здійснити такі організаційно-підготовчі заходи:

1. Необхідно забезпечити якнайшвидше прибуття слідчо-оперативної групи (СОГ) на місце події. Хоча огляд може бути відкладений через несприятливі умови, місце події повинно бути під охороною. Час між отриманням інформації про злочин і початком огляду має бути мінімальним, і оптимально він не повинен перевищувати 15 хвилин. Затягування огляду без належних підстав може призвести до змін на місці події, втрати слідів злочину та доказів. Крім того, ефективність огляду значною мірою залежить від складу СОГ. За результатами опитувань і практики, у 64 % випадках до складу групи не залучалися оперативники та фахівці, що пояснюється нестачею кадрів у поліції та віддаленістю райвідділів від міста.

2. Якщо СОГ не може негайно прибути, необхідно організувати охорону місця події патрульними поліцейськими або, у більшості випадків, самими власниками садиб.

3. До прибуття СОГ слід забезпечити присутність на місці події свідків і очевидців.

4. Потрібно підготувати необхідні науково-технічні засоби для огляду. Використання сучасних технологій та дотримання криміналістичних стандартів для роботи з доказами є важливими для ефективного проведення огляду [4, с. 50].

5. За потреби має бути забезпечена участь кінолога з службовою собакою для пошуку доказів.

Після прибуття на місце події слідчий має вжити наступних організаційних заходів:

1. Для правильного орієнтування будинку на місцевості та визначення меж підлягаючого огляду простору, важливо отримати план забудови району, який можна знайти в органах місцевого самоврядування. Цей план допомагає слідчому скласти загальний план місця події, на якому зазначаються розташування житлового будинку з присадибною ділянкою, де сталася крадіжка, а також відношення цього будинку до інших будівель, вулиць і доріг. Після цього слідчий доповнює план результатами детального огляду місця події, що особливо важливо, якщо на місцевості немає чіткої нумерації будинків чи назв вулиць. В якості орієнтирів можна використовувати, наприклад, будинок охорони, ворота або водонапірну вежу. Такий план дозволяє слідчому перевірити різні версії щодо шляхів проникнення злочинців і їх відходу, а також методів переміщення вкраденого майна. Якщо план місцевості неможливо отримати, слід використовувати карти з системою GPRS для орієнтування на місцевості;

2. Залучити до огляду понятьх.

3. Вжити заходів щодо збереження слідів кримінального правопорушення та речових доказів, видалити сторонніх осіб з місця події.

4. Встановити очевидців, можливо осіб, які перебували на сусідніх садибних ділянках;

5. Вжити заходів щодо переслідування та затримання правопорушників по гарячих слідах. Безпосередньо робочий етап огляду місця події за вказаним видом крадіжок буде більш інформативним при дотриманні наступних рекомендацій.

Огляд об'єктів за категорією крадіжок, зокрема на території присадибної ділянки, має свої особливості. Присадибні ділянки зазвичай обмежені парканами, які можуть бути різними: металевими (так званий «європаркан»), цегляними, дерев'яними, сітчастими або навіть природними огорожами з колючих рослин, таких як барбарис, шипшина чи ожина, які добре виконують захисну функцію. Огляд такої території доцільно починати з вхідної зони, поступово рухаючись по території концентричними колами.

Залежно від пори року та часу, що минув після скоєння крадіжки, на ділянці можуть залишатися різноманітні сліди: від слідів взуття чи транспортних засобів до інших відбитків, які можна виявити на різних поверхнях — траві, бетоні, сніговому покриві чи ґрунті. Важливо звертати увагу на ці сліди, оскільки вони можуть допомогти встановити час скоєння злочину. У процесі загального огляду необхідно виділити конкретні ділянки, які потребують більш детального дослідження. Якщо є потерпілі чи очевидці, їхні покази можуть допомогти уточнити, які сліди були залишені нещодавно. Навіть у разі їх відсутності, сліди можна проаналізувати з урахуванням погодних умов і інших факторів. Основним завданням огляду є визначення меж і порядку дослідження території, а також вилучення зразків ґрунту, рослин чи пилку, якщо це пов'язано з проникненням на ділянку.

Огляд житлового будинку проводиться послідовно, як правило, від вхідних дверей до центру, яким може бути місце, де знаходилися вкрадені речі, виявлені сліди знаходження правопорушників, пошкоджено обстановку місця події тощо. Виявленню та вилученню підлягають сліди, що свідчать про проникнення злочинців до будівлі, сліди їх знаходження на місці події, а також зразки для порівняння. Найбільш типовими під час огляду місця крадіжки із садибної ділянки є сліди злому, що виявляються та фіксуються у протоколі за загальними рекомендаціями. Під час вилучення слідів необхідно, по можливості, вилучати сліди разом з предметом, на якому вони залишені. Якщо сліди знаходяться на малоцінному громіздкому предметі, потрібно вилучати їх разом з частиною предмета, а у разі неможливості виготовляються зліпки або вилучаються шляхом перекопіюванням на слідокопіюючі матеріали. При вилученні слідів на предметі важливо зафіксувати його положення на місці виявлення і вказати, де розташовані зовнішня та внутрішня сторони, нижня чи верхня частина предмета тощо. Самі предмети або їх копії упаковуються так, щоб під час зберігання і транспортування виключити можливість пошкодження слідів. Упаковка проводиться у криміналістичні спеціальні пакети, на яких зазначається інформація щодо часу, місця у зв'язку з чим вилучено та засвідчується підписами понятих та слідчого [5, с. 98].

У разі розміщення на ділянці, де було вчинено крадіжку з садибного будинку, інших будівель: сараїв, лазні, льохів тощо, необхідно обов'язково оглянути ці об'єкти, при необхідності відкрити замкнені двері. За результатами нашого дослідження в 67 % випадків правопорушники проникали в усі приміщення присадибної ділянки після попередньої підготовки. Необхідно також оглянути всі місця проникнення до будинку, тому що їх може бути декілька.

Огляд лазні проводиться за загальними правилами огляду приміщень, проте слід врахувати, що злочинці часто проникають в баню для крадіжки металевих предметів, таких як бачки, баки, тазики, ковші та інше. Баки для нагріву води можуть бути вирвані з печей, і на цегляній кладці залишаються сліди від знарядь злому. Також можна виявити сліди взуття на стінах, полицях та інших поверхнях. Якщо баня опалюється дровами, на стінах, підлозі та інших поверхнях, покритих сажою, можуть залишатися сліди одягу, взуття та рук злочинців. Для порівняльних досліджень вилучаються зразки сажі та цегляного пилу.

Огляд льохів та комор починається з місця входу і продовжується до центру приміщення, де зберігалися продукти, банки з варенням, соління тощо. Оскільки підлога в льохах зазвичай земляна, на її поверхні можуть залишатися сліди взуття. На банках можуть бути сліди пальців рук. Також злочинці можуть залишити сліди злому на дверях, кришках льохів або стінах комор. На пухкому ґрунті виявляються сліди взуття, тари, а також сліди від одягу правопорушників.

Розширення меж огляду є вірним тактичним рішенням під час проведення огляду місця події при розслідуванні крадіжок. Розширення меж огляду є типовим тактичним рішенням під час огляду місця події за видами крадіжок. Необхідно визначити місця стоянки автотранспорту, використаного злочинцем під час вчинення крадіжки, місця проникнення на територію ділянки: через ворота, паркан, хвіртку, проломи тощо, шляхи підходу до будинку. При цьому потрібно зважати на поведінку службово-розшукової собаки, розташування слідів: взуття, їх доріжки, транспортних засобів, а у сільській місцевості також на сліди кінного, садового чи іншого візку. На предмет встановлення слідів проникнення потрібно оглянути

ділянки та будинки, сусідні порожні будинки, розташовані поруч з місцем події з метою виявлення викраденого майна, попередньо з'ясувавши їх наявність у потерпілого чи службі охорони. Обов'язково оглядаються береги річки, яри, місця човнових стоянок, дороги та стежки, що ведуть до селища.

Використання службово-розшукових собак у ході огляду аналізованих місць події дає змогу ефективніше провести пошукові заходи, негласні слідчі (розшукові) дії, спрямовані на виявлення викраденого та затримання правопорушників.

Аналіз процесуальних документів, зокрема протоколів огляду, виявило такі недоліки їх складання, а саме: недостатня повнота опису обстановки місця події та виявлених слідів, а саме фіксація лише факту пошкодження на перешкодах, не описуючи у повному обсязі їх змісту, способи та засоби виявлення, вилучення, фіксації (77 % вивчених протоколів); не відображення точного місця виявлення слідів (73 %); однакові об'єкти у протоколі огляду мають різні назви (62 %); при описанні об'єктів не вказуються їх особливі ознаки (85 %); неможливо прочитати текст протоколу, внаслідок його недбалого складання (9 %); не відображення дій з упаковки вилучених слідів та предметів, а також правил процесуального оформлення упаковки: виконання відповідних написів, опечатування (15 %); у протоколі фіксуються показання потерпілих (20 %), викладаються міркування, судження, висновки (10 %).

До інших недоліків слід віднести: відсутність під час огляду місця події сучасних науково-технічних засобів, наприклад, лазерної лінійки; недотримання правил роботи зі слідами біологічного походження, слідами запаху, мікрослідами, периферичними слідами тощо; не вилучаються зразки для порівняльного дослідження: фарба, віконна замазка, ґрунт, зразки рослин тощо); не проводять повторних, у необхідних випадках, додаткових оглядів місця події. Все це призводить до того, що протоколи огляду місця події не несуть об'єктивної інформації, внаслідок чого не можливо змоделювати уявну модель механізму вчинення крадіжки, завдяки чому, зважаючи на недотримання процесуальних вимог, докази можуть бути визнані судом недопустимими.

У протоколі огляду місця події під час крадіжок з житлових будинків садибного типу, на нашу думку, важливо зазначити такі деталі: по-перше, для точної ідентифікації місця огляду слід вказати номер вулиці, будинку, а також описати територію навколо, зокрема по сторонах світу, наявність автомобільних доріг, водних шляхів, залізничних колій та пішохідних доріжок, а також назви сусідніх садибних ділянок або організацій садівників і дачників. Далі необхідно детально описати послідовність дій учасників слідчо-оперативної групи (СОГ), враховуючи обраний метод огляду, а також характер і результативність цих дій щодо виявлення слідів та предметів. Важливо вказати способи та методи, які використовувалися для виявлення цих предметів. Крім того, потрібно точно і послідовно описати всі знайдені предмети, використовуючи загальноприйнятну термінологію, без подвійного найменування однакових об'єктів. Також слід докладно описати всі вилучені предмети та документи.

Пакування та процесуальне оформлення вилучених предметів і слідів робиться обов'язково у присутності понятих, яким пояснюється суть дій слідчого. На спеціальному пакувальному пакеті розміщуються підписи особи, яка проводила огляд та понятих. Якщо вилучаються документи, що підтверджують наявність викрадених предметів: інструкцій за правилами користування, технічних паспортів тощо, вказується їх найменування та реквізити продажу. У разі вилучення зразків для порівняльного дослідження: трави, ґрунту, пилу тощо, їх також необхідно зафіксувати, вказавши місце локалізацію, виявлення, спосіб вилучення та пакування.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що досягнення мети огляду можливе за умови його своєчасного проведення, використання сукупності тактичних комбінацій та прийомів. Для встановлення послідовності проведення огляду потрібно зважати на слідчу ситуацію у певний момент досудового розслідування, та використовувати наявну оперативно-розшукову інформацію щодо вчиненого кримінального правопорушення, визначаючи найімовірніші місця знаходження слідів протиправної діяльності та інших речових доказів, що мають значення для кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. 496 с.
2. Криміналістика : підручник для студ. юрид. спец. вищих закладів освіти / кол. авторів : [Глібо В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 684 с.
3. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : наук.-практ. посібник / за ред. Н. І. Клименко. К. : Юрінком Інтер, 2005. 216 с.
4. Гончаренко В. Г. Науково-технічні засоби у слідчій практиці. К. : Вища школа, 1984. 149 с.
5. Криміналістика: підручн. для студ. вищ. навч. закл. [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. 2-е вид. перероб. і доп. ДДУВС; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

